

Купчик О. Р.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

**ЗВ'ЯЗКИ КИЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА З ОСВІТНІМИ
Й НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ КРАЇН СХОДУ
(ПЕРША ПОЛОВИНА 1960-Х РОКІВ)**

Для СРСР міжнародна співпраця з країнами Сходу в сфері освіти й науки стала проявом їхньої присутності й впливом на ці країни. Для країн Сходу, які орієнтувались на СРСР, це надало можливість готувати власну наукову й освітянську еліту. Протягом другої половини 1940-х і в 1950-ті роки у цьому брав участь КДУ ім. Т. Г. Шевченка.

З 1960 року в КДУ ім. Т. Г. Шевченка відбулись інституційні зміни в організації освітньої співпраці з країнами Сходу. У вересні ц.р. в університеті створено «Підготовчий факультет для іноземних громадян». Станом на 1 серпня 1961 р. на цьому факультеті навчалось 309 осіб (267 студентів, 42 аспіранти і стажери) з 23 країн Азії, а також Африки і Латинської Америки. Країни Сходу тоді представляли: Алжир (7 осіб), Афганістан (4), Індонезія (11), Камбоджа (12), Непал (1), Марокко (2), ОАР (10) та Оман (1 особа).

Уся навчальна робота спрямовувалась на те, щоб студенти опанували програму радянської середньої школи і були здатні навчатись російською мовою у радянських вузах. З 1963/1964 н.р. опанування студентами з країн Сходу російської мови забезпечувала «кафедра російської мови для студентів з країн Азії і Африки». Відповідно до запланованого для вступу факультету і майбутньої спеціальності вони обирали для вивчення дисципліни гуманітарного чи природничого «циклів». Педагоги відзначали особливо низький рівень шкільної підготовки у студентів з Ємену.

У роботі зі студентами з країн Сходу на підготовчому факультеті особливу увагу приділяли їх «ідейно-політичному вихованню». Ставилось завдання «сформувати у студентів радянський світогляд». Тому студенти слухали оглядові лекції з актуальних питань сучасності, розвитку окремих країн Азії та Африки, міжнародних відносин. Традиційними тоді стали лекції доцента Цветкова Г. М. «Внутрішні

становище США» та канд. економ. наук Міхньова Р. М «Сирія сьогодні», доцента Джеджули А. В «Про міжнародне становище». Університетські викладачі й науковці з академії наук також читали лекції на теми «Економіка КНР», «Економіка В'єтнаму» та ін.

Окрім цього зі студентами проводились індивідуальні розмови, колективне обговорення лекцій на актуальні суспільно-політичні теми, а також політінформації і «недільні читання» у гуртожитках. Під час них обговорювали розвиток країн Сходу, міжнародні події, радянсько-американські відносини.

Студенти з країн Сходу, які навчались на профільних факультетах університету, активно долучались до наукових заходів. Так в 1963 році студенти-китайці і в'єтнамці взяли участь у конференції «Закономірності розвитку української і російської мов та літератур» на факультеті філології. Наступного року студенти-йорданці, єменці і ліванці виступали з доповідями на конференції у міжнародному відділенні економічно-юридичного факультету.

Студенти з країн Сходу були представлені в університетській «Раді інтернаціональної дружби». Вони допомагали організовувати для студентів-іноземців постійно діючий недільний лекторій «СРСР сьогодні». Окремі «земляцтва» студентів з країн Сходу проводили «вечори дружби». Разом з радянськими студентами вони брали участь у «Днях солідарності молоді за мирне співіснування», а також відзначали річницю революційного руху Камбоджі, укладення радянсько-китайського договору та ін.

Студенти з країн Сходу входили до складу редколегії газети «Дружба» і на її сторінках друкували власні замітки. Водночас вони були частими дописувачами університетської газети «За радянські кадри». Особливо у цьому встигали студенти з Китаю та В'єтнаму. Тематика їхніх статей і повідомлень була різноманітною – від студентських буднів до подій на Батьківщині.

Разом з іншими іноземними і радянськими товаришами, студенти з країн Сходу брали участь у «суботниках» з прибирання території студмістечка. Під час літніх канікул за власним бажанням окремі з них виїздили у «табори праці й відпочинку». Траплялись студенти, які за власним бажанням брали участь у будівництві важливих об'єктів. Наприклад, студент-індонезієць Кабул усе літо 1964 року працював на будівництві Київської ГЕС.

Для профілактики і лікування різноманітних захворювань деякі студенти з країн Сходу виїздили у санаторії Одеси та Криму. А під час відзначення радянських свят разом з іншими студентами вони крокували на демонстраціях по вулицях міста, виступали на мітингах, де протестували проти «колоніалізму, соціальної, національної, расової і

гендерної нерівності». Студентам організовували зустрічі з відомими державно-партійними діячами, науковцями, діячами культури, спортсменами, космонавтами і ветеранами війни.

Траплялись випадки, коли молодь з ОАР (Об'єднана Арабська Республіка) дозволяла собі нагарні висловлювання в бік радянських педагогів і студентів. Щоправда, найбільше таких випадків було пов'язано з молоддю із африканських країн.

Вже з початку 1960-х років в КДУ ім. Т. Г. Шевченка зростала чисельність аспірантів з країн Сходу. Більшість із них успішно захищали підготовлені кандидатські дисертації. Серед них Мохамуд Мокбел Мустафа Ель Тахаві «Дослідження деяких прийомів використання ентомофагів в ентомопатогенних мікроорганізмах у боротьбі з шкідливими комахами» (ОАР), Реда Фахмі Михайл «Вплив мікроелементів і гібберелли на деякі фізіолого-біохімічні процеси, якість волокна і біосинтез масла в рослині льону» (ОАР), Раафат Сейф Суріал «Амплітудна модуляція СВЧ-потужності в хвилеводному тракті за допомогою феритів» (ОАР), Нгуєн Дінь Зау «Роль структур лімбичної системи в регуляції секреторної діяльності слинних та шлункових залоз» (В'єтнам).

В 1960/1961 н.р. аспіранти та викладачі з Японії стажувались на філологічному факультеті, аспіранти з Китаю – на механіко-математичному факультеті. Надалі особливо ефективно в університеті стажувались науковці з Індії (Упадхайя Мохан Чандр, Гхош Парамалканті).

Впродовж першої половини 1960-х роках КДУ ім. Т. Г. Шевченка продовжував розвивати з науковими й освітніми закладами країн Сходу співпрацю у сфері міжнародного книгообміну. Тоді він здебільшого проводився з КНР та КНДР. Проводився книгообмін також з Токійським університетом. Станом на 1 липня 1965 р. книгообмін стало проводитися з Пекінським і Пхеньянським, університетами та китайською академією наук. Прикметно, що підготовлені викладачами підготовчого факультету підручники з російської мови («для арабів», «з рідною мовою фарсі», «для індонезійців») охоче купували університети країн Сходу.

Окрім цього тоді КДУ ім. Т. Г. Шевченка почав отримувати важливі періодичні видання з фізико-математичних, технічних і природничих наук. Серед них, «Акта геологіка», «Акта палеонтологіка» (КНР). У свою чергу, Київський університет надсилав у наукові й освітні установи країн Сходу власні періодичні видання, зокрема «Вісник» і «Наукові записки».

В цей час КДУ ім. Т. Г. Шевченка провадив міжнародне науково-освітнє співробітництво на основі укладених двосторонніх «угод про наукове й освітнє співробітництво». Тривали переговори про укладення цих угод з Кабульським (Афганістан) та Кіотським (Японія)

університетами. Окрім цього, підтримувались тісні відносини з Майсорським університетом (Індія).

КДУ ім. Т. Г. Шевченка щороку надсилав до вузів країн Сходу новорічні привітання. У свою чергу, отримував привітання з Новим роком від них. Університет також вітав освітні й наукові установи країн Сходу з ювілеями утворення їх країн, з ювілеями народження відомих політичних діячів і лідерів комуністичного руху (Голову ЦК КП Китаю Мао Цзедуна та ін.).

З початку 1960-х років науково-педагогічні працівники КДУ ім. Т. Г. Шевченка вже стало відряджались у вузи країн Сходу для викладання навчальних дисциплін чи читання окремих лекцій. В 1960 році це були доцент кафедри діамату Курочкін П. П. (викладав у Монголії), академік Маркевич О. П. (англійською мовою викладав біологію в Каїрському університеті в ОАР), професор Руденко Ф. А. (викладав гідрологію у В'єтнамі), доцент Коваль П. П. (викладав математику в Алжирі), доцент Солдак А. Г. (французькою мовою викладав геологію у Вищій технічній школі в Камбоджі), доцент Дмитриченко В. С. (викладав філософію у В'єтнамі).

Цього ж року лекції у вузах країн Сходу також читали завідувач кафедри корисних копалин доц. Куликовський В. К. та доц. кафедри електроніки С. М. Левитський (в КНР); доцент кафедри фізіології рослин І. П. Білокін (у В'єтнамі), доцент кафедри зарубіжної літератури Н. М. Матузова (у Монголії).

Надалі лекції в ОАР читав доцент кафедри геофізичних методів розвідки корисних копалин Скопиченко М. Ф. У Багдадському університеті російську мову викладали доценти Короткова А. Н. і Скрипник Л. З. Російську мову та літературу також викладали доц. Дяченко І. О. (в Монголії), старші викладачі Рогачова Л. О. і Барановська А. М. (у Камбоджі), Яковенко Р. С., Короткова А. М., Скрипник Л. З. (в Іраку), старший викладач Сухенко К. М. (в Індонезії). В Монгольському університеті доцент Дем'янчук І. П. викладав теорію і практику друку, доцент Сенчик М. О. – кримінальне право, доцент Бублик Б. М. – вищу математику, доцент Куликовський В. К. – геологію, а доцент Литвиненко О. Г. – політекономію. Доцент історичного факультету Бруз В. С. англійською мовою читав лекції з історії зовнішньої політики СРСР в університетах Майсора, Бангалора та Хайдарабада (Індія). Лекції про паразитологію та екологію тварин студентам природничого факультету Каїрського університету читав професор Маркевич О. П.

Країни Сходу за сприяння у розвитку їх науки й освіти відзначали викладачів КДУ ім. Т. Г. Шевченка нагородами. Так доцента В. С. Дмитриченка нагороджено в'єтнамською медаллю «За дружбу».

Грамотами Ради Міністрів, Монгольського державного університету і Союзу монгольських журналістів відзначено працю доцента І. Л. Дем'янчука.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-5>

Мельник В. М.

кандидат політичних наук,
головний редактор наукового журналу «*Аннали юридичної історії*»,
член Американського товариства юридичної історії,
асистент кафедри політології філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ОСТГОТСЬКЕ ПОСОЛЬСТВО ДО ШАХІНШАХА ХОСРОВА АНУШИРВАНА (539–540 РР.)

«Вічний мир» імператора Юстиніана (527–565) і шахіншаха Хосрова (531–579), хоча і діяв лише сім з половиною років (протягом 532–540 рр.), але надав можливість Ірану впорядкувати *Авесту*, а Східній Римській імперії (т. зв. «Візантії») створити *Codex Juris Civilis* [1]. Обидві вдалі законодавчі кодифікації пропонуємо вважати ланками єдиної культурно-історичної лінії розвитку [2, с. 8–11]. Авестійська кодифікація Хосрова дозволила династії Сасанідів (224–551 рр.) звернути ідеологічну увагу на східні кордони «*Ераншахру*» (офіційна назва Ірану), тоді як цивільна кодифікація Юстиніана ідейно передувала політичній реконквісті візантійцями провінцій (*provinciae*) Західної частини Римської імперії. Відтак, тимчасове затишшя в перманентному ірано-візантійському протистоянні використовувалося двома правителями так потужно, що вплинуло на весь подальший хід світової історії права.

Незважаючи на обіцянки про ненапад, Східна Римська імперія (Візантія) співпрацювала з арабськими федератами (носіями *lex foedus*) аравійської династії Гассанідів, а також із Лазьким царством та вірменами. Маловідомим залишається факт союзницьких перемовин італійських остготів і персів.

Протягом 535–540 рр. Юстиніан Великий провів переможну італійську кампанію. Апеннінський півострів опинився на межі повного підпорядкування централізованій владі римського імператора (вперше